



Cevat Geray'la Söyleşi

Fevziye Sayılan

Fevziye Sayılan: *Merhaba. Uzun yıllardır düşündüğümüz ama çeşitli nedenlerle çıkaramadığımız Yetişkin Eğitimi Dergisi'nin çıkış sayısını hazırlıyoruz. Dergi Türkiye'nin ilk yetişkin eğitimi dergisi olacak. Türkiye'de akademik halk eğitimi/yetişkin eğitimi geleneğinin kurucusu ve yarım yüzyıllık tarihimizin her etabında aktif rol alan hepimizin hocası olarak size bu müjdeyi vermek ve kitabınızı da yanımıza alarak bir söyleşi yapmak istiyoruz. Halk Eğitimi kitabınızın önsözünde eğitim sisteminin işlevine ilişkin şöyle bir vurgunuz var:*

“Eğitimin birey ve toplum üzerine etkisi geniştir. Fakat bir üst yapı kurumu olan eğitimin, toplumun içinde bulunduğu alt yapı ve üretim ilişkileri ile biçimlendiği de bir gerçektir. Toplumda birikmiş ve yeni bilgi, beceri, davranış ve değerleri aktarmak yoluyla bugünkü statüyü, çıkar dengesini koruyucu, tutucu bir nitelik kazandığı görülmektedir. Toplumdaki üretim güçlerini elinde tutan egemen sınıflar, statükonun değişmemesi için eğitimi bir araç olarak kullanmaktadırlar. Oysa eğitim, toplumların tarihsel evrimi içinde gelişimini, bir aşamadan yeni bir aşamaya geçmesini sağlayıcı, ileriye götürücü bir işleve de sahiptir. Geniş halk kitlelerinin uyanması, hak ve çıkarlarına sahip çıkması, bunları savunması, elde etmesi, bu amaçla örgütlenmesi konusunda eğitime büyük görevler düşmektedir.”¹

Günümüzde eğitimin çehresini değiştirdiği iddiasıyla ileri sürülen güçlü bir değişim söylemi var. Eğitimin işlevi ve rolü gerçekten değişti mi, ya da değişen ne?

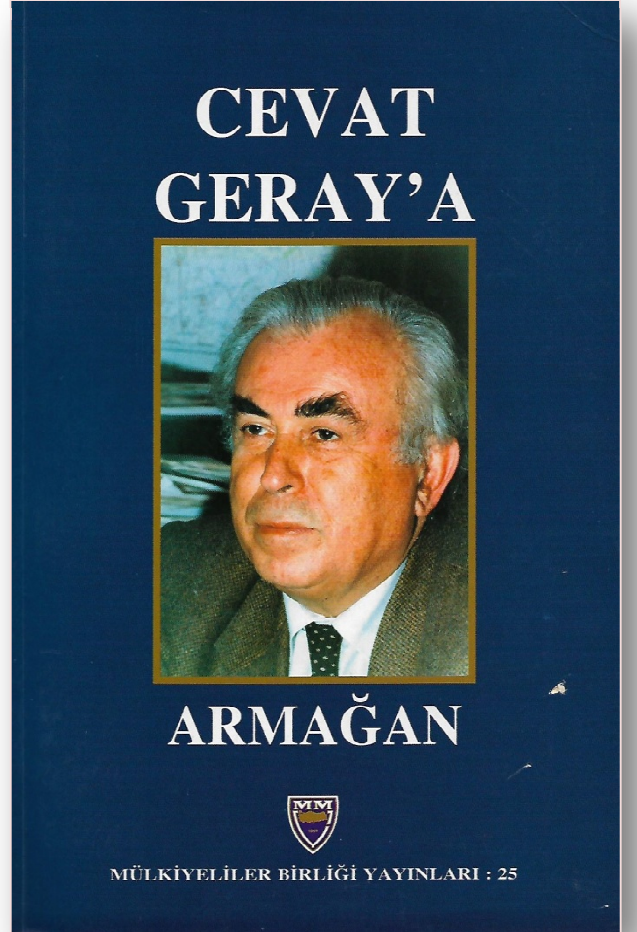
Cevat Geray: Bilgisayar, bilgisayar (internet) ve öbür uygulamaların yaygın biçimde bireysel ve toplumsal yaşamımıza girmesine karşın günümüzde de yukarıda betimlediğim durumlar, koşullar değişmemiştir. Aksine hem dünyada hem ülkemizde daha da yoğun ve yeğin biçimde etkisini sürdürmektedir. Diyebiliriz ki, bu gelişmeler, küresel siyasaların, neoliberalizmin dayatmalarıyla toplum yaşamındaki siyasal güçlerin her konuda olduğu gibi eğitimde de erki elinde bulunduran egemen güçlerin emekçiler, çalışanlar ve güçten yoksunlar üzerindeki dolaylı dolaysız baskılarını arttırmış bulunuyor. Bireyler görsel ve yazılı basının daha çok etkisi altında kalmaktadır. Hele egemen güçlerin, patronların eğilimlerine göre, halkı bir tür bombardımana tutarak, bilgi alma haklarını zedeler biçimde yanlış ve gerçek dışı haberlerle sözüm ona “tarafsız” yayınlarla onların beyinlerini yıkamaktadır.

F.S: *Halk eğitiminin önemli temalarından biri de toplumsal değişme ve eğitim ilişkisi. Toplumsal değişmede eğitimin ikili rolü günümüzde de değişmedi ama olanaklar ya da sınırlardaki değişimin önemli sonuçları*

var. Siz, halk eğitimi ve toplumsal değişme arasındaki ilişkiye nasıl bakıyorsunuz?

C.G: Eğitim toplumsal değişme açısından yatay ve dikey hareketlilikte rol oynamaktadır. Yatay hareketlilik sınıf değiştirmeden meslek ya da yer değiştirmek biçiminde olabilir. Eğitim köylünün kente göçmesi için bir anahtar olmaktadır. Ülkemizde köylülerde, kentsel mesleklere karşı eğilim büyüktür. Çocuklarını iyi bir çiftçi olarak yetiştirmektense, daha çok kentsel uğraşlara yönelmek eğilimindedirler. Dikey hareketlilikte de eğitim önemli bir etkidir. Dikey hareketlilik bir anlamda sınıf değiştirmektir. İnsanlar yükseköğretimden geçince, çıktığı çevreyi beğenmemektedir. Fırsat eşitliği yatay ve dikey hareketliliğe yol açar. Eğitim aynı zamanda herkesi belli bir eğitsel düzeye getirmek, eğitim görmemiş olanlara eğitim vermek yoluyla toplumsal tümleşmeye katkıda bulunabilir.

Halk eğitiminin toplumsal değişme açısından üç yönü vardır. Birincisi bireyleri belli bir eğitsel düzeye getirmek; ikincisi toplumsal değişmenin getirdiği yeni koşullara bireyin uyum sağlamasına yardım etmek; üçüncüsü ise bireyde çevreyi değiştirme istemi yaratarak, bunun yolunu, yöntemini kavramasına, bu amaçla harekete geçip örgütlenmesine yardım etmek. Fırsat eşitliği sağlanmadıkça toplumsal değişme sınırlı kalacaktır. Halk eğitimi, yurttaşın fırsat eşitliğinden yararlanması için bir olanaktır.



Eđitim toplumun birikmiş ekinini aktarır. Bu var olan dūzeni korumaya, sūrdürmeye yol açmaktadır. Ama eğitimin tutuculuk yanında ekini geliştirici yönü de vardır. Yeni değer yargılarını, bilgileri, becerileri geliştirmek, üretmek, arayıp bulmak, yaymak eğitimin tutucu olmayan yönünü oluşturur. Yine de toplumsal değişmeyi yalnız başına eğitim oluşturmaz. Ulaşım kolaylıkları ve kitle iletişim araçları geliştikçe, toplum dış toplumlarla ilişki kurar, oradaki yeni durumları, yeni değerleri tanıyıp benimseyebilir. Uygulayımсал ilerleme ve gelişme eğitimi etkiliyor, ancak bunların insanın yaşamına girmesi yalnız başına değişmeyi sağlayamaz. Eđitim bu yenilikleri öğretirse etkin olabilir.

F.S: *Toplumsal değişme açısından halk eğitiminin tarihine baktığımızda önemli uğraklar için neler söylersiniz?*

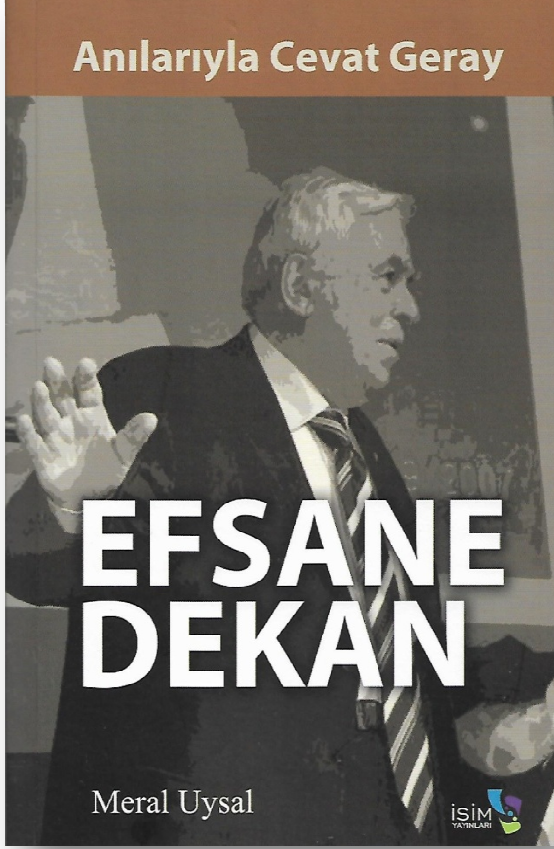
C.G: Cumhuriyet öncesi dönemde, ahilik kurumu, 1862’den itibaren üniversitede serbest derslerin başlatılması, halkı eğitmek ve aydınlatmak için kurulan Osmanlı Bilim Derneği gibi gönüllü derneklerin çalışmaları, dönemin aydınlarının konferansları gibi gelişmeler vardı.

Türkiye’nin Cumhuriyet’ten sonra bu konuda bir hayli önemli adımlar attığı unutulmamalıdır. Kūltürü, sanatı, bilimi yalnızca Saray’ın yönetici kesimin tekelinde bulunduran yaklaşımın aksine, geniş kitlenin bunlardan yararlanması için çaba gösterilmiştir. Herkesin kolayca öğrenebileceği yeni abece (alfabe)nin benimsenmesi, Millet Mektepleri ve okuma yazma seferberliği, Halkevleri, Köy Enstitüleri hareketi bu alanda olumlu etkiler yaratmıştır.

Cumhuriyet, ülkenin tanrı adına yönetilmesi anlamındaki dine dayalı iktidar yerine halkın istencine dayalı iktidara geçmiştir. Cumhuriyet’in ilk yıllarında “Egemenlik Ulusundur” ilkesi benimsenmiş, din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılması anlamındaki laik devlet düzenine geçilmiştir. Öğretim Birliği (Tevhid-

i Tedrisat) yasasıyla, dine dayalı öğretimden laik cumhuriyet düzeninin önkoşulu olan laik eğitime geçilmesi sağlanmıştır. O güne değin medreselerde, camilerde, tarikat evlerinde sürdürülen dine dayalı eğitim etkinlikleri durdurulmuş ve bunun yerine tüm eğitim kurumları eğitim etkinlikleri Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır.

Böylece, Cumhuriyet ilkelerine dayalı laik bir eğitime geçilmiştir.



F.S: *Cumhuriyet döneminde “eğitimde fırsat eşitliği açısından, eğitimdeki bölgeler arası dengesizlikler açısından halk eğitiminin önemli bir rol oynadığını” vurguluyorsunuz. Günümüzde halk eğitimi ya da yetişkin eğitiminin durumu nasıl görünüyor?*

C.G: Halk eğitiminin başlangıçta ulusal tümleşmeyle beraber örgün eğitim kurumlarından yararlanamayan bireylere sonradan bir öğrenim fırsatı yaratmak amacı ağır basıyordu. Bugün, öğrenim

görsün görmesin, okul çağını aşsın aşmasın her yaştaki insana sonradan belirli bilgileri, belli becerileri kazandırma, bunları yenileme görevini de üstlenmiştir. Zamanla halk eğitimi tümleyicilik görevine ek olarak, yaşam boyu süren, eğitsel sürecin en önemli kesiti durumuna girmiştir. Halk eğitimi yaşam boyu sürecek bir eğitim dizgesinin içinde yerini almıştır.

İnsan hakları, demokrasi eğitimi, kooperatifçilik bu dönemde desteklenmek bir yana gelişimini önleyici bir nitelik kazandı. Halkın demokratikleşme ile ilgili kültürünü geliştirecek yerde halk eğitimi tamamen siyasal iktidara bağımlı yurttaşlar yetiştirmeye yöneldi.

Kamusal yayıncılık örgütü olan TRT siyasal iktidara yandaş bireyler yetiştirmeye çalışmasına dönüştü. Genelde kitle iletişim araçlarının işlevleri arasında eğitime ve kültüre yardımcılık yanında siyasal katılımı özendirici, bilinçlendirici bir rol oynaması gerekirken tamamen aksine bir tutum ağır basıyor. Halkın bağımsız kanaat geliştirmek için gerekli haber alma özgürlüğü yok edilmiştir. Basın ve yayın organları üzerindeki baskılar, hatta bunların sahipleri üzerinde baskıları, hatta yandaş holdinglerin sermaye çevrelerinin yandaş yayınlar yapması için başka kişilere geçirilmesi gibi uygulamalar da yaygınlaşmıştır. Diyebiliriz ki basın bir demokratik ülkede görülmeyecek biçimde iktidarın borazanı haline getirilmiştir.

Bu koşullarda halk eğitimin toplumun koşullarına ve gereksinmelerine yanıt veren, demokratikleşmenin gerektirdiği, çağdaş ve özgür bireyin yetiştirilmesi hedefi olanaksızlaşmıştır. Burada siyasal iktidarın eğitim üzerindeki etkileri konusunda, hem eğitim sistemi, hem halk eğitimi açısından olumsuzluklar ortaya çıkmıştır.

Halk eğitiminde aydınların rolünü azaltmaya yönelik, bilgilendirme bilinçlendirme gibi işlevlerini yerine getirmelerini engelleyici baskılar uygulanmaktadır. Birçok basın mensubu ve öğretim üyesi üzerinde işten çıkarma ile sonuçlanan insanlık dışı uygulamalara başvurulmaktadır. İlke olarak yasa gücündeki kararnamelerin olağanüstü halin ilanı ile belirlenen çerçeve içinde çıkarılması gerekirken, yasa gibi kullanılarak devlet kurumlarının yeniden yapılandırılmasında (işten atılma gibi konularda), hukuk dışı uygulamalarla sürdürülüyor.

Ülkemizin eğitim dizgesi, demokrasi ekinini, geleneğini yurttaşlara kazandırmak yerine, tam tersini yapmaktadır. Her yıl yüz binlerce genci dine dayalı eğitimden geçirip “şeriat özlemiyle” dolu olarak topluma katan bir eğitim dizgesinden demokrasiye inançlı, duyarlı ve bilinçli insanlar yetiştirmesi beklenemez.

F.S: *Demokrasiye duyarlı ve bilinçli insanlar yetiştirmek için halk eğitiminin kendine özgü yöntemleri vardır aslında, değil mi?*

C.G: Ülkemizde eğitimde fırsat eşitliği hala kağıt üzerinde kalmaktadır. Köylü ile kentli, zenginle fakir, doğulu ile batılı, kadınla erkek arasında büyük bir fark göze çarpmaktadır. Öte yandan emeği ile geçinen geniş halk kitlelerini sınıfsal çıkarlarının bilincine varmış, bunların çözümü için örgütlenmiş değildir. Bunlar insan hakları ve demokrasi eğitiminin önemli olduğunu göstermektedir. İnsan hakları eğitimi-öğretimi gerçekte demokrasi, özgürlük ve dayanışma eğitimi demektir. Halk eğitimi, öteki eğitim biçimleri gibi, belli amaçları gerçekleştirmeye yarayışlı bir araçtır.

Halk eğitiminde geleneksel öğretim yöntemlerindeki öğrenci öğretmen ilişkisinden farklı bir öğrenme süreci söz konusudur. Öğretmenin öğrenciyi bilgiyle beslemesi ya da öğrencinin öğretmenden bilgiyi emmesi ya da soğurması biçimindeki geleneksel öğretim/öğrenim süreci yerine internet ağları yoluyla bilgiye erişim olanağı öğrenen bireyin yaşam boyu öğrenmesine olanak sağlamakla kalmıyor, sanal öğretim kurumlarının oluşmasına, örneğin sanal üniversitenin doğmasına da yol açıyor. Öğreten özekli ya da odaklı geleneksel eğitim ve öğretim anlayışı yerine, öğrenen odaklı öğrenme aşamasına geldiği bu yüzyılda artık öğreten öğrenene yol gösteren, onun öğrenmesini kolaylaştıran rolüyle tanımlanmaktadır. Öğrenen artık öğrenmeyi öğrenen durumundadır. Artık öğrenme okulla sınırlı seçkin bir eğitim yerine, yaşam boyu eğitim özelliği kazanmıştır.

İnsanı uyarlanabilir, yöneltilebilir, sömürülebilir nesnelere gibi gören eğitim öğrencinin yaratıcılığını en aza indirerek ya da yok ederek ve saflığını körelterek, gerçekte baskıcı, egemen güçlerin çıkarına iş görmektedir. Freire'nin de ifade ettiği gibi, sorunun çözümü, ezilenin bilincinin değiştirilmesinde yatmaktadır. Ezilenlere sağlıklı bir toplumun hastalığı olarak bakılmaktadır. Bu "tembel" ve "yeteneksiz" kişilerin kafaları değiştirilmeli, ezen-baskıcıların kendi kalıplarına

uydurulmalıdır. Onlara göre, bu kıyısalların (marjinal) koştukları sözde sağlıklı toplumla yeniden kaynaşmasına, bütünleşmesine gereksinim vardır.

Yetişkinin çocuktan farklı özellikler taşıması nedeniyle, çoğunlukla yetişkinlere verilen halk eğitimi çalışmalarının amaçları, konuları, yöntemleri ayrılıklar göstermektedir. Halk eğitiminin amacına ulaşabilmesi, başarılı olabilmesi için yöneldiği yetişkinlerin ilgilerine uygun olması gereklidir. Yetişkinlerin topluma ve ailesine karşı sorumlulukları, toplumsal ilişkileri, eğlence ve dinlenme eğilimi, eğitsel çabalara karşı ilgi duymasını engelleyici ya da duyduğu ilgiyi zayıflatıcı yönde etkili olabilir. Yetişkinin ilgi alanı alışkanlıklarıyla, öğrenim düzeyi, mesleği çevresiyle ilişkilidir. Yaşa, cinsiyete göre yetişkinde ilgiler değişmektedir.

Bu nedenle eğitici ile katılımcının eşit konumda olduğu halk eğitiminde ekinse, siyasal ve ekonomik açılardan ezilmiş olan halkın bilinçlenmesinin yaşamsal önemi nedeniyle, karşılıklı etkileşime, katılıma dayalı eğitim yöntemlerinden yararlanılması zorunludur. Halkın öğrenebilmesi için, öncelikle kendisini başkalarının aldıkları kararların konusu olarak görmekten kurtulması, kendi yaşamını ilgilendiren kararları almaya hakkı olduğunun bilincine varması gerekir. Öncelikle, ezilmişlikten doğan, yabancılaştırmadan, dışlanmışlıktan umutsuzluktan kaynaklanan güçsüzlük, özüne güvensizlik duygularını yenmesi gerekmektedir. Eleştirel bilinçliliğin bireye kazandırılmasında, geliştirilmesinde bilgi kadar eylem de önemlidir. Bu nedenle ezilenin, ezilmenin nedenlerine, koşullarına ilişkin bir bilinçlilik yaratılmasına yardımcı olmak yanında halk eğitimi, temel insan haklarını sağlamak ya da korumak eylemlerinde halka destek olmalıdır.

Eylem, örgütlenme, baskı kümesi oluşturma konularında, özellikle siyasal kampanyalarda etkin olabilmenin yolları da insan hakları ve demokrasi eğitimiyle bireylere kazandırılmalıdır. İnsan hakları ve

demokrasi eğitimi, örgün öğretim kurumları dışında, halk eğitimi, yetişkinler eğitimi ya da temel eğitim gibi adlar altında üçüncü dünya ülkelerinde yapılagelmektedir. Aynı zamanda yetişkinin eğitimin değerine ve önemine inanması başarılı bir halk eğitimi çalışmasının önkoşullarından biridir. Sorunlarını çözmede, başarı ve mutluluk kazanmada eğitimin yararlı olacağı inancı yetişkinde yerleşmemişse halk eğitiminden verimli, başarılı sonuçlar alınamaz.

F.S: *Çok teşekkürler.*

¹ Bkz. Geray, Cevat. (2002). **Halk Eğitimine Giriş**. Güncelleştirilmiş 3. Baskı. İmaj Yayınevi. Ankara